

Filozofske teme u časopisu *Cris* 14/1 (2012)

Ivana Skuhala Karasman (ur.), »Prinosi nove generacije istraživača hrvatske filozofske baštine«, *Cris* 14/1 (Križevci: Povijesno društvo Križevci, 2012), pp. 203–305.

Časopis *Cris* i u 14. je godištu (2012. godine) nastavio s objavljivanjem članka s tematikom iz hrvatske filozofske baštine. U ovom godištu Ivana Skuhala Karasman uredila je filozofski blok »Prinosi nove generacije istraživača hrvatske filozofske baštine«. Njega urednica smatra svojevrsnim nastavkom bloka »Ususret novoj generaciji istraživača hrvatske filozofske baštine« iz 2009. godine zbog zajedničke teme: hrvatska filozofija.

Filozofski blok na 102 stranice donosi četiri članka: Davor Balić, »Filozofi i filozofski izvori u Kotruljevićevu spisu o umijeću trgovanja«; Bruno Ćurko, »Izvori devete knjige Dragiševićeva djela *De natura angelica*«; Luka Boršić, »Renesansne protuaristotelovske diskusije i nastanak moderne znanosti«; Ivana Zagorac, »Vrednote i stvaralaštvo u filozofiji Pavla Vuk-Pavlovića«. Već je po samim naslovima i temama članaka vidljiva i opravdana namjera urednice da afirmira mlade istraživače hrvatske filozofije i potakne istraživanja još uvijek nedovoljno istraženih područja hrvatske filozofske baštine.

Blok otvara Balićev članak »Filozofi i filozofski izvori u Kotruljevićevu spisu o umijeću trgovanja« (pp. 205–271), u kojem autor istražuje »prisutnost, kolikoću te utjecaj filozofa i filozofskih izvora« (p. 260) na spis o umijeću trgovanja dubrovačkoga renesansnog mislioca Benedikta Kotruljevića koji je živio i djelovao u 15. stoljeću, a prvi ga je put 1573. godine objavio Frane Petrić pod naslovom *Della mercatura et del mercante perfetto*.

Autor je podsjetio da su prve prosudbe o filozofskim sastavnicama Kotruljevićeva djela objavili krajem 20. stoljeća Ivica Martinović i Ljerka Schiffler.

Filozofske izvore Kotruljevićeva djela autor traži prema izdanju napuljskog prijepisa iz 1475. godine koji je 2009. priredila i na hrvatski prevela Zdenka Janeković Römer. Svoje istraživanje provodi kroz tri poglavlja. Prvo poglavlje zahvaća grčko razdoblje antičke filozofije u Kotruljevićevu djelu i tu autor zaključuje da je Kotruljević jasno odvojio predsokratovce (»promatrači prirodnog reda«) i filozofe od Sokrata nadalje (»praktičari«). Autor ističe kako Kotruljević vodećim filozofima toga razdoblja smatra Pitagoru, Sokrata, Platona i Aristotela, a spominje još i Teofrasta i djelo Diogena Laertija, dok se najčešće poziva na Aristotela (*De anima*, *Ethica Nicomachea*, *Politica*), kojem je autor posvetio

posebna potpoglavlja u članku. Drugo je poglavlje o filozofima i filozofskim izvorima rimskog razdoblja antičke filozofije, a od njih je Kotruljević spomenuo jedino Cicerona i Seneku. U trećem poglavlju o srednjovjekovnom razdoblju filozofije autor iznosi da se Kotruljević najviše pozivao na Aurelija Augustina i Tomu Akvinca, kojima autor posvećuje posebna potpoglavlja, a navodi kako Kotruljević spominje još i Boetija, Huga iz Svetog Viktora, Jeana Buridana i dva filozofa arapske tradicije, Avicennu i Averroesa. Ovim člankom autor odgovara na pitanja o Kotruljevićevu filozofskom znanju i znanju o filozofima na koje se poziva kad u svom djelu govori o filozofskim temama i time osnažuje raniju tvrdnju da je Kotruljevićev spis dio hrvatske filozofske baštine.

Drugi članak u bloku autora Bruna Ćurka pod naslovom »Izvori devete knjige Dragiševićeva djela *De natura angelica*« pregled je filozofskih izvora te knjige Jurja Dragišića, hrvatskog filozofa i franjevca i jednoga od najznačajnijih hrvatskih mislilaca na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće, do kojih je autor došao komparativnom analizom Dragišićeva djela i njemu dostupnih angeloloških knjiga. Autor izvješćuje kako u devetoj knjizi Dragišić u kontekstu svojih angeloloških rasprava obrađuje i neke od temeljnih pojmova filozofije prirode; odnosno, da bi raspravljao o mjeri i mjestu anđela, tumači filozofske pojmove mjesta, vremena, vječnosti i kretanja.

Radeći izravno na inkunabuli, autor je ustanovio da se Dragišić najčešće poziva na Aristotela, pogotovo na njegovu Fiziku. Uz Aristotela tu su i njegovi arapski komentatori Averroes i Avicenna, zatim Toma Akvinski i pariški skolastički krug iz kojega je poimence spomenuo četvoricu: Henrika iz Ghenta, Egidija iz Rima, Godfreda iz Fontainesa i Grgura iz Riminija. Od ranijih teoloških izvora Dragišić je najčešće spominjao sv. Augustina, ali se znao pozvati i na druge crkvene naučitelje: sv. Anzelma, sv. Jeronima, sv. Grgura Nazijanskog i sv. Ivana Damaščanskog. Napokon, autor je utvrdio da je Dragišić spomenuo Platona samo dvaput, i to u kontekstu nauka o besmrtnoj duši koja samu sebe pokreće (pp. 278–279).

U trećem članku »Renesansne protuaristotelovske diskusije i nastanak moderne znanosti« Luka Boršić tematizira nastanak moderne znanosti kroz kritiku Aristotela i aristotelizma kao promjenu paradigme u razumijevanju svijeta i našeg položaja u njemu. Kao tri najznačajnija filozofska pravca koja su prethodila modernoj znanosti autor ističe renesansni platonizam, aristotelizam i humanizam, pod čijim se utjecajem razvija novi pojam *scientia*. Kao ključni moment nastanka moderne, novovjekovne znanosti autor navodi tzv. protuaristotelizam, tj. radikalnu kritiku i dovođenje u pitanje aristotelovsko-skolastičkog poimanja znanosti. Autor obrađuje Marija Nizolija, Franu Petrića i Jacopa Mazzonija kao najplodniji smjer u renesansnoj kritici Aristotela. Navodi

kako Nizoli pokušava »retorificirati« cijelu filozofiju, Petrić pod Nizolijevim utjecajem želi sačuvati metafiziku, ali ne onu Aristotelovu, dok je Mazzoni spona između Petrića i Galileja. Najbolji je primjer za promjenu paradigme u znanosti matematika, koja od cijenjene, ali preapstraktne discipline postaje najvažnija znanost za opis fizičkoga svijeta. Tako autor istražuje razliku između onoga »prije« (aristotelizam) i onoga »nakon« (moderna znanost) renesansnog poimanja *scientia*, pri čemu ističe kvantifikaciju fizike i eksperiment kao dva najvažnija aspekta promjene paradigme u novovjekovnoj znanosti na početku 17. stoljeća. Autor u članku ističe kako mu nije bila namjera istražiti je li novovjekovna znanost više utemeljena na postavkama aristotelizma ili platonizma, nego naznačiti važnost kritike aristotelizma za novo poimanje znanosti početkom 17. stoljeća i utvrditi smjer istraživanja te teme.

Posljednji članak bloka »Vrednote i stvaralaštvo u filozofiji Pavla Vuk-Pavlovića« autorice Ivane Zagorac istražuje koncepte vrednote, doživljaja i stvaralaštva u radovima Pavla Vuk-Pavlovića, kroz koje on traga za punoćom ljudskosti. Autorica utvrđuje da, prema Vuk-Pavloviću, upravo vrednote daju smisao ljudskom postojanju, jer život bez vrednota ne možemo živjeti; vrednote čovjeku daruju povijest, a okreću ga ka budućnosti. Akti ljudskog stvaralaštva ozbiljuju vrednote te oblikuju kulturu i povijest. Doživljaj je pak za Vuk-Pavlovića »iskorak svijesti izvan samoga subjekta kojim se subjektu otvara mogućnost spoznaje, ali i samospoznaje« (p. 299), a doživljajni totalitet čine *svijest* (doživljajni subjekt) i *predmetnost* (doživljajni objekt). Autorica naglašava da je svaki doživljaj individualan i vlastit, a istina je moguća samo kao subjektivna spoznaja. *Vrijednosni* je doživljaj onaj koji čovjeka izdiže iz »neznana oceana ništavila« (p. 300). Vuk-Pavlović, tvrdi autorica, ocrtava strukturu vrednota te ih dijeli na vitalne (ponavljajuće, nepromjenjive i općenite) i duhovne (*bistvene* i individualne). Upravo duhovne vrednote izgrađuju ličnost i vode k čovječnosti čovjeka. Ipak autorica upozorava na to kako kod Vuk-Pavlovića vrijednosno mjerilo nije jednoznačno određeno, a različita mjerila produciraju i različite vrijednosne sustave koji predstavljaju tragiku stvaralaštva, borbu za naše vrijednosti; radi se o pluralizmu doživljajnih pristupa na koji smo, prema Vuk-Pavloviću, osuđeni. Na temeljima koncepata vrednote i stvaralaštva, međusobnog uvjetovanja osoba, zajednice i kulture, Vuk-Pavlović razvija svoju filozofiju odgoja i naglašava ulogu i važnost odgojitelja, zaključuje autorica.

Filozofski blok »Prinosi nove generacije istraživača hrvatske filozofske baštine« u časopisu *Cris* 14 (2012) donosi četiri vrijedna članka o hrvatskim filozofima Benediktu Kotruljeviću, Jurju Dragišiću i Pavlu Vuk-Pavloviću te renesansnom protuaristotelizmu u kontekstu kojeg je obrađen i hrvatski filozof Frane Petrić. U dvama člancima istraživani su filozofski izvori djela nastalih

u 15. stoljeću, a ostala su dva interpretativnoga karaktera. Nova se generacija istraživača hrvatske filozofske baštine legitimira i izborom tema i izborom pristupa.

Maja Nebes